

Партъ болн правительств хальмг ăмтнд килмджан шинăс тусхалгын

Н. И. ЖЕЗЛОВ

КПСС-н Хальмг обкомин негдгч сеглăтр

Хальмг автономн тангъч бурдăхин тускар Партъ болн Правительство токтавр авснас нагдан арвхн сар болв. Болв, эй ахр цагин дотр тангъчин куч-кѳлсчрин джиргъл элдв ик керг-тѳрмуд кѳцалгьар дуурв.

Эн цагин туршар эврăннь тѳрскн газрун 9300-гар хальмг ѳрк-бул гарч ирв. Тедчн кѳдлмшăр, бăах бăарăр тетгхин тѳлă, обществени-куч-кѳлснă тѳрт шумгъагар орцулхин тѳлă багъ биш кѳдлмш кегдх зѳвтă болв. Партийн болн советск органс, эн гнигн биш, болв кундтă тѳриг кѳцăджд чадв гидж келх кергтă. Ирси олн ăмтнă кѳдлмш кедж чадхнь, эврăннь специально-стăр болн дассн дамшларн, цугъар кѳдлмш орцхав. 10 мингъ-шаху кун тангъчин совхозмудт болн колхозмудт кѳдлмш орцхав, 500-гар кун МТС болн МЖС-д, кѳс-дундур мингъ-шаху кун делгѳ ик тосхлтд, 3000 кун наадк предпрятъсд болн учрежденьсд кѳдлджăцхăнă.

Государствин ѳгсн дѳнъ-дамджиг олэлджд кесг ѳрк-булмуд бийсдн нег кевтă гермуд барв, укромуд, нань чигн мал болн шовул худджд авцхав. Зуг гермуд бархд болн укр худджд авхд хальмг ѳрк-булмудт 32 сай арслнъга кредит ѳггдв. 40 мингъгн кубометр мѳдн, 3 сайас ѳлѳ шифер худджд.

Бăарн келн-ăмтн эврăннь тѳрскн газрун хăрѳ ирлгн болн тедн совхозмудин, колхозмудин, МТС-н тосхлтин, нань чигн предпрятъсин производствени кѳдлмшт шумгъагар орцлгн—Хальмгин ѳмн тăвгдсн элл-аху болн культур ѳскдж-ѳргджѳллгнă тѳриг диилвртăгъар кѳцăхд зѳвăр ик дѳнъгн кургв.

Тангъчин олна малин то зѳвăр ѳсв, орн-нутгт орулдж ѳгх буудан, уснă, ѳндгнă, махна, ноосна, хѳрскн зурă чаглагъан кѳцăгдв. Колхозмудин болн совхозмудин орун ѳсджăнă. Келн-ăмтнăннь культуриг делгрѳлхд ик ѳргн эв-аргъ гаргъгдв. Школмудт тѳрскн келăрн сургъуль дасхлгн бурдăгдв, багшрин мѳдлр ѳбдлѳлдг институт болн тууджин, келнă болн литературин научн-исследовательск институт бурдăгдв, бичăчрин сѳюз кѳдлджăнă, "Хальмг ѳнн" газет гаргъгднă, "Теегин герл" гидг альманахин негдгч лектр барлгджд гарв, эврă келнă дубийгн ансамбль кѳдлмшăн эклв.

Коммунистическ партин Централън Комитет болн Советск правительств шинăс гарсн мана тангъчин элл-аху болн культурнъ ягъдж ѳсдж-ѳргджăхиг седклан ѳгч хă-

лăнă, герѳнд делгѳднъ дѳнъ-нѳкд болна.

1957 джилин сентябрин 2-т РСФСР-н Министрмудин Совет „Ставропольск крайин Хальмг автономн тангъчд, хальмгуд тангъчурн хăрѳ ирцхăдждăх учрар, 1958 джил элл-ахун болн культурн бытовой тосхлт делгрѳлх керг-ѳулдврин тускар“ токтавр авб. Эн, партин болн правительствин хальмг олн-ăмтнд шинăс килмджан тусхалгын мѳн. Тангъчин элл-ахуг болн культуриг цаарандн делгрѳлхин тѳлăд темдглжд гаргъдждăх мѳнъгн 1957 джил ѳгсн мѳнъгнă кемджăнлă дѳнъгѳлхлă, 3 холван ѳсдждăхнь узгджджăнă.

Мана тангъчин экономикин гол кѳрнъгн—селăнă элл-аху мѳн. Тер тѳлăд селăнă элл-ахун продукц келжд гаргългнъд голгч ăнъгинъ элджăх совхозмудиг цаарандн делгрѳлхд мѳнъгнă тăвчин икннъ хăлă-гджджăнă. 1958 джил хѳ ѳсклгнă болн зер-земшин-темснă хѳйр совхоз немджд бурдăгдхмн. Совхозмудин шин тосхлтд 55 сай арслнъ ѳггджджăнă, эннь ода бăах тоогнн совхоз болгнъд 2-д сай арслнъ шаху кѳртнă.

Эн учрар, ѳмн бидн кѳцăх ик кѳдлмш гарчана. Совхозмудт производствени гермуд: кошармуд, дулан катге, бол мал орулдг хашас, нань чигн тосхлт кегдхмн. ăмтн бăадг гермуд икăр бăргдхмн, дакад деернъ школмуд, больниц, магазид, бичкѳдун садмуд тосхлгдхмн.

Хальмг теегѳр ус орулад, ургъц усллгнă тѳрт правительств онц онъган ѳгчăнă. Эн керг-ѳулдвр зарм райодин бăадлгн онъгарулдж хѳврă-ггăд, селăнă элл-ахун кеджд гаргъгд элл-ушин зѳвăр ѳргджѳлдж элвăх аргъ ѳгхмн, хальмг олн-ăмтнă кезăнăсна-ран ухалдж-санджаснъ кѳцăгдхмн. 1958 джилд Оля-Каспийск хооридк каналг кеджд дуусх темдглгджджăнă, терѳнă кѳдлмшнъ делгрѳдн кегджд ѳовна. Эн канал утдан 103 километр, 83200 гектар газриг уста кехмн, 2100 гектар тăрăнă газрт ус орулдг услх аргъ ѳгхмн. Ирх джилд Сарпинск ус орулгнă болн тăрăнă газр усллгнă каналин тосхлт эклгдхмн. Присарпинск дора царнъ газрт бăацхăх цуг элл-ахусиг делгрѳлдж ѳргджѳллгнъ эн негд ик чинртă болхмн.

Тууврин мал кѳрч ѳвлѳдг газрин центрт—Черноземельск районд, утган 48 километр т р у б а г ѳ р ус гѳулгдж орулгдхмн, гурвн МЖС-д кесг колхозмудин мал ѳвлѳдг

участксд болн района центр—Комсомольскд эн ăмтăхн ус ѳгхмн. Эн газр дорагъар ус гѳуллгнă кѳдлмш эклчкв.

Шатта худгуд, артезианск скважин, боодгуд болн ус токтавг газр тосхлгн зѳвăр ѳргдхмн, эн кѳдлмшт 13 сай шаху арслнъ гаргъх хăлăгджджăнă. Ус орулгнă, тăрăнă газр усллгнă болн уснă элл-ахун тосхлтд 1958 джил ут турштан 43 сай арслнъ гаргъгдхмн.

Совхозмудт болх элдв ик тосхлтс, ус орулгн болн тăрăнă газрмудиг усар тетклгн, элл-ахуг шин техникăр элвгăр тетклгн совхозмудин производств ѳсклгнъд, совхозмудиг гару угагъар кѳдлдж, газр эллгнъд болн мал ѳсклгнъд ѳбдн культурта элл-ахуд хѳврăхд цанъ уга ик дѳнъ болхмн.

Коммунистическ партъ болн Советск правительств куч-кѳлсчрин бăах бăадл ясрулх тѳрт цанъ уга икăр онъган ѳгд билă, ѳгч чигн бăанă. Ирджăх бăарн келн ăмтсиг пăтрăр тетгхин тѳлăд, эздѳдт бийсдн гермуд бархд болн гермуд ясхд 52 сай арслнъ удан болзгта ѳгнн мѳнъгн ѳггджджăнă. Энѳнăс талдан Элст балгъснл болн райодин центрмудт коммунальн гермуд тосхлд дакад совхозмудт болн МТС-т учрежденьст болн предпрятъ ăмтн бăах гермѳдин кѳрнъг ѳскх кергт 40 сай арслнъ гаргъх темдглгджджăнă.

Школмуд, культурин Гермуд, больниц, бичкѳдун учрежденьс болн нань чигн культурн-бытовой бăарс бърлгнъд гаргъх мѳнъгн зѳвăр ик-дѳлгдхмн. Тангъчин хотл балгъсн—Элст ѳнъган сольхмн. Шин уульнц болн кварталмуд ѳсхмн, интернатн хѳйр школ, культурин Гер тосхлгн эклгдхмн, гостиниц ясгджд дуусгдхмн, балгъсна водопровод ѳргджѳлгдхмн, электростанц шинăс ясгдхмн, уульнцсд болн сквермудт мод тăрдж кееруллгн болн асфальт делглгн цаарандан кегдхмн, поликлиник, садв гем эмндг диспансер, тѳрлгнă гер, нань чигн кесг тосхлт дуусгдхмн.

Имн ик делгѳ тосхлтин зурă кѳцăхин тѳлă зуг потребкооперацин халхар 90 мингъгн кубометр тосхлтин мод, 5 сай плиток шифер, болм дѳнъ-гă элвг цемент, шил, хадас, нань чигн материалмуд авч ирджд худлгдхмн.

„Калмыкстрой“ гидг тосхлтин трест онцдан тангъчд бурдăгдх хăлăгдв, эн кергтă

механизмăр болн оборудованăр тетклхмн. Эн ик тосхлтин кѳдлмшиг тоолдж хăлăхлă тосхлтд ѳггдждăх мѳнъгиг кѳцдн олэлхн тѳлă 10 мингъ-шаху тѳсхачнр кергтă болджана.

Тосхлтин, совхозмудин, МТС-н, колхозмудин, предпрятъсин гарчарнт, уха-селклан ѳгч тѳсхачирин кадр белдхиг оданас авн даалгъджана. Штукатурщикуд, каменщикуд, мѳднă урчуд, ширдăчир, беш тăвăчир, нань чигн урчуд олар белдх кергтă. Бидн оданас авн бăарн газрин тосхлтин материал белдхиг эклх зѳвтăвдн: чолу, хулс, хаврас авн—шавр кирпич цоклгъ эклхмн.

Энѳнăс талдан облпотребсоюзин болн горторгин худгѳулгнă ăнъгс ѳрглжѳлх, машигъар загъс аньиллгнă станц болн автотранспортн конторин элл-ахуг машигъар немджд дуургх, залгълдана кѳдлмш ѳргджѳлхн тѳлă ик кѳдлмш кегдх темдглгдв.

Партъд болн правительствд ик гидг ханлттагъар Советск Хальмгин куч-кѳлсчнр Министрмудин Советин токтаврит тосцхав. Мана олн келн-ăмтнă государственн олн-ăмтиг хоорнднъ ах-дѳгъинăр иньглѳлхн туск, келн-ăмтнă медрлинъ болн культуринъ ѳскдж-ѳргджѳллгнă туск ленинск политикиг Коммунистическ партъ болн Советск правительств ѳоста кевăр кѳцăджджиг тангъчин куч-кѳлсчнр ил узджджăнă.

Хальмг олн-ăмтнă тѳлă эцкинăр килмджан ѳглгн—тангъчин куч-кѳлсчрин кеннегнăннь болв чигн ухан-селклдн эврăннь социалистическ Тѳрскнă тѳлă байрлгнăна ик омг ѳгчăнă, тедниг куч-кѳлснă диилврăн ѳргджѳлхдн омгшрулна.

РСФСР-н Министрмудин Советин токтаврит делгѳ цăалгъджд ѳглгъ, куч-кѳлсчнр болгнъд кѳргджд медѳллгъ, 1958 джил тангъчд элдв ик ѳул-тѳр кѳцăгдн гиджджиг медѳлдж, цăалгъджд келжд ѳглггъ эклч партиин организацс бурдăх зѳвтă.

Парти болн правительствин эцкинăр шинăс килмджан тусхалджд хăрѳ гиджд Хальмг автономн тангъчин куч-кѳлсчнр эврăннь куч-кѳлсн ѳргджѳлхд, Советск Хальмган ик ѳбдн ѳслттă селăнă элл-ахута, кев-янзарн келн-ăмтнă, утх-ундсăрн социалистическ нѳурт ѳовгч культурта кехин тѳлăд хамг чидл-кучан хармнигонъ лавта.